

מעדני כתב

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת מטות מסעי תשפ"א שנה שלישית ג' 96

בעניין ברכת כהנים בחזרת הש"ץ בשחרית אחר ד' שעות

אז חזרת הש"ץ אינו חשוב כתפלה, והרי איתא בירושלמי פ"ד דתענית לא מצינו נשיאת כפיים בלא תפילה, ואפשר דהוי ברכה לבטלה, ולמה יכניס עצמו בספק לכתחלה.

אך בבב"ל שם פקפק בזה, וכתב וז"ל, ולענ"ד יש לעיין בזה, דבשלמא במנחה שיעבור הזמן לגמרי מוטב לדלג חזרת הש"ץ ולהוציא את הצבור רק בקדושה, אבל בשחרית אפילו אם יעבור זמן דד' שעות אפשר שלא יעקרו חז"ל תקנתם כדי להוציא את מי שאינו בקי בעצם חוב התפלה שהוא עד חצות, עכ"ל, ומבואר דס"ל דאיכא חיוב חזרת הש"ץ גם אחר ד' שעות, וא"כ לפי"ז שפיר יכול לישא כפיו שהרי חייב בחזרת הש"ץ.

וידידי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א אמר דממה שכתב הטור בסימן תר"כ בשם הרא"ש בהלכות יוה"כ שאם היה מתעבב הש"ץ בתפלת שחרית היה מתפלל מוסף ביחיד כדי שלא להתאחר אחר שבע שעות, ומשמע דמשום מה שהש"ץ נתאחר אחר ד' שעות לא הקפיד בזה ולא מוחה בהם שמתפללים ברכה לבטלה, וכן עמא דבר שמוסיימים חזרת הש"ץ של שחרית אחר ד' שעות, והרי אם זמנה עד ד' שעות צריך לסיים התפלה עד ד' שעות, ומשמע שיכולים להתפלל אחר ד' שעות בדיעבד, וממילא יכול לישא כפיו בתפלה זו.

ובאמת היה מקום לעורר שביזה"כ יסיים הש"ץ תפלת שחרית עד ד' שעות ולא להתפלל בדיעבד ביוה"כ אחר זמן תפלה, וכבר עורר בזה בספר תשובות והנהגות חלק ד' סימן קנ"א שראוי לסיים חזרת הש"ץ של שחרית של יוה"כ קודם ד' שעות.

בעניין בירך על ההפטר ונתברר שצריך לקרוא הפטרה אחרת

יברך עליו הרי לא בירך אלא על קריאה של אחרי מות ולמה לא יברך על קריאת ובעשור לחדש השביעי, ועכ"ל דאם מוציא ס"ת אחרת שיש כאן ספר אחר שלא בירך עליו צריך לברך שנית, כמו על פרי אחר שלא היה לפניו, אבל כשקורא על פה כיון שבירך על התורה כל מה שלומד נפטר בברכה אחת ואין צורך בברכה אחרת.

ואין לומר שכיון שקורא על פה לא יצא ידי קריאה ולהכי אינו מברך עליו דבפשוטו כיון שקורא מסתמא יוצא בו יד"ח קריאה, וביותר יש לומר דהנה כתב המגן אברהם סימן רפד ס"ק ו' בשם המרדכי וז"ל וגם יכולים לקרות ההפטר בע"פ אם א"א בע"א כדאשכחן בכ"ג ביה"כ, עכ"ל, ומבואר שלמד מסוגיא דיוה"כ שיכולין לקרוא ההפטר על פה ומברך עליו ויוצא בו יד"ח, דאי אין מברכין עליו מאי אצטרך למילף מהתם, פשיטא שאפשר לקרות בע"פ. ואע"ג דהתם אינו מברך עליו וא"כ מנ"ל שיכול לברך על קריאה שקורא בע"פ, י"ל דהתם היינו טעמא שאינו מברך משום שהברכה שבירך על קריאה הראשונה של אחרי מות עולה לקריאה שקורא על פה, אבל באמת הוא חייב בברכה, וא"כ שפיר איכא למילף מינה שכל שאינו קורא מתוך הכתב אינו טעון ברכה אחרת.

וא"כ אפשר דהכי נמי כל הקורא מתוך החומש כיון שאינו קורא מתוך הכתב אינו חשוב ספר ואינו צריך ברכה אחרת. אלא די"ל דכיון שהמגן אברהם בסימן רפ"ד סק"א ס"ל דגם הנדפס בדפוס חשיב ספר, א"כ אפשר שצריך ברכה אחרת כשקורא בנביא אחר או במקום אחר וצ"ע.

אכן בשערי אפרים סימן ח' אות צ"ב כתב שאם לא קראו הפטרת שקלים אלא הפטרת השבוע לא יברכו שנית אלא יקראו ההפטר של שקלים בלא ברכה לפניה ולאחריה, וצ"ע אם נזכר אחר שהתחיל הפטרת השבוע אם יברך שנית ונראה מדבריו שלא יברך שנית וצ"ע.

בהגמ"י ודלא כירושלמי דאמר בשיש שם תורגמן סגי בשלשה אמנם רבינו שמואל כתב עשרה דנקט הכא לאו דוקא אלא אפי' שלשה כבירושלמי, וזה דוקא לפי פרש"י דטעמא הויא משום טורח הצבור אם כן מצינו למימר דעשרה דנקט לאו דוקא ומעשה כי הוה הכי הוה, אבל לפי פירוש הר"ן ז"ל וטעמא שכתב בעשרה פסוקים משום דבהדי תרגום הוה עשרים ופסוק אחרון שחזור וכופל אשורית קרי עשרים ואחד א"כ עשרה דוקא, יעויין במראה הפנים בירושלמי פרק ד' הלכה ג'.

נסתפקתי בבואי מחו"ל בשעות הבקר ולא נשאתי כפיים בתפלת שחרית במטוס אם אריך לשאת כפים בחזרת הש"ץ שמתפללים אחר ד' שעות.

ברמ"א סימן קכ"ד סעיף ב' כתב שאם ירא שיעבור זמן תפילה, יתפלל הש"ץ מיד בקול רם, והצבור מתפללין עמו מילה במילה בלחש עד לאחר הקל הקדוש, וכתב המ"ב שם דהיינו שלא יוכל הש"ץ לגמור כל הי"ח ברכות בתוך זמן התפילה, בין בשחרית שיכלה הזמן דד' שעות דשוב אין לו שבר תפילה בזמנה, ובין במנחה דיעבור זמנה לגמרי כן משמע בפמ"ג עכ"ד, ולדידיה נראה שלא תקנו חזרת הש"ץ כשמתפללים אחר ד' שעות.

יבואר הטעם שלא תקנו חזרת הש"ץ אחר ד' שעות

ואפשר שטעמו משום שאין התפילה אז אלא מדין תשלומין, וכבר נסתפק בזה בב"י סימן פ"ט בהא דקיי"ל דתפלת שחרית עד ד' שעות ומכל מקום כתב הרמב"ם שמתפלל עד חצות ואין לו שבר תפלה בזמנה, ונסתפק אם אינו אלא תשלומין וא"כ אינו משלים עד חצות אלא בלא התפלל בשוגג אבל במזיד אינו מושלים תפלתו, או דאין זה מדין תשלומין אלא שתקנו שיש לו שבר תפלה אבל אין לו שבר תפלה בזמנה, ולהכי משלים אפי' במזיד, וס"ל להפמ"ג דבתשלומין לא תקנו חזרת הש"ץ.

וא"כ לדבריו מי שלא נשא כפיו בשחרית ורוצה לשאת כפיים במניין מאוחר לא ישא כפיו בחזרת הש"ץ שמתפללין אחר ד' שעות שהרי לדעת הפמ"ג כיון דלא תיקנו

שמעתי להסתפק מי שבירך על ההפטר בשבת פינחס על הפטרת ודבר ד' היה אל אליהו ולא זכר שצריך לקרוא דברי ירמיהו כמש"כ בפסיקתא האם צריך לברך שנית.

הנה בשו"ע סימן ק"מ סעיף ג' כתב וז"ל העולה לקרות בתורה והראו לו מקום שצריך לקרות, וברך על התורה והתחיל לקרות או לא התחיל, והזכירוהו שפרשה אחרת צריך לקרות וגלל הספר תורה למקום שצריך לקרות בו, ו"א שאינו צריך לחזור ולברך, וי"א שצריך, עכ"ל, ובמ"ב כתב דכתבו האחרונים דנהגין לברך, וא"כ בנדון דידן כיון שחשבו שצריך לקרוא במלכים ויברך על נביא מלכים א"כ בוודאי צריך לברך שנית על נביא ירמיה שהרי לא בירך על נביא זה.

ובאמת י"ל דהכא לכו"ע צריך לחזור ולברך, דהרי טעם הי"א שאינו צריך לחזור ולברך כתב המ"ב שם דמסתמא דעתו על כל פרשיות התורה המונחת לפניו, וא"כ הכא שבירך על נביא מלכים ולא היה לפניו נביא ירמיה ודאי דלא היה דעתו ע"ז, וא"כ צריך שוב לברך.

והיה מקום לומר שיקרא עשרה או שלשה פסוקים בנביא מלכים כדי שלא תהא ברכתו לבטלה ואחר כך יברך שנית על קריאת הנביא ישעיה ויברך לאחריהם ברכה אחת.

אמנם העירוני דאפשר דכל זה אינו אלא בקורא מתוך הנביא הכתובה על קלף, אבל בקורא בחומש יכול לקרוא על סמך אותה ברכה אפי' במקום אחר, דהנה בגמ' יומא דף ע' עמוד א' אמרו ובעשור של חומש הפקודים קורא על פה, ופריך אמאי נגלול וניקרי, אמר רב הונא בריה דרב יהושע אמר רב ששת לפי שאין גוללין ספר תורה בציבור מפני כבוד ציבור, ונייתי אחרינא ונקרי, רב הונא בר יהודה אמר משום פגמו של ראשון וריש לקיש אמר משום ברכה שאינה צריכה, ע"כ. ומבואר דאין מוציאין ס"ת נוסף כדי שלא יתחייבו לברך עליו, ומשמע דכשקורא על פה אי"צ לברך עליו, ולכאורה למה לא

* ודעת הגר"א ריש סימן פ"ט ודעת הפר"ח שאם לא התפלל במזיד לאחר ד' שעות אין לו תקנה ולדידיהו אפשר שאין חזרת הש"ץ לאחר ד' שעות שכל שאינו אלא תשלומין לא תקנו חזרת הש"ץ.

ב ובגמ' מגילה דף כ"ג ע"ב איתא גבי הא דקאמר אין פוחתין מוכ"א פסוקים והאמר רב שמואל בר אבא זימנין סניאין הוה קאימנן קמיה דר' יוחנן וכי הוה קרינן עשרה פסוקי אמר לון אפסיקון מקום שיש תורגמן שאני וכו' ופרש"י ז"ל שיש טורח הצבור וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב שם הל' ג' וכתוב

בעניין אם מברכין שהחיינו על בגד חדש שקנה משום שלא היה לו בגד של שבת

שכתוב בשו"ע וטוב ליהרר מלומר שהחיינו וכו', ואע"פ שבשו"ע כתב שיהרר מלומר שהחיינו גם על מלבוש, היינו שלא יקנה ואל ילבשו אבל אם לבשו חייב לברך ולא יבטלו.

יבואר אם מהני שלא לקנות הבגד כדי שלא לברך שהחיינו

ונשאלתי בדומה לזה באשה שקנתה בגד חדש ולא לבשתו ונודמן לה אירוסין של בן משפחתה ורוצה ללבוש בגדה החדש אבל אינה רוצה לברך שהחיינו, אם יכולה להקנות בגדה לחברתה ותלבשוה ולא תברך שהחיינו.

ולכאורה נראה כיון שברכת שהחיינו על כלים חדשים הוא חיוב גמור כמשנ"ת לא עבדין הערמה שלא לברך ברכה המחוייבת, וכיון ששמחה היא לה בלבישתה שהרי הבגד זה יהיה שלה לעולם לכן אין להקל מלברך ברכת שהחיינו בהערמה זו.

ובאמת מסתברא שמי שקבל בגד חדש בלא שקנהו כגון שמשמש בו בלא קניין כיון ששמחה היא לו הרי הוא מברך שהחיינו, הגע עצמך קטן שקנו לו בגד חדש ולא קנהו שלא עשה בו קניין ולא היתה דעת אחרת מקנה לו מסתברא שחייב בברכת שהחיינו בלבישתו ששמחה היא לו.

וכן שמעתי להסתפק במי שהגיע לו מזוגים שהזמין בתשעת הימים ואמר להמוכר שאינו רוצה לזכות במזוג עד אחר תשעת הימים, אי מהני בזה לקיים מה שאמרו ממעטין במשא ומתן, ולכאורה כיון ששמחה היא לו שהרי הוא יהיה שלו לא מהני מה שלא יזכה בו כדי שלא יהא חשיב עוסק במשא ומתן של שמחה בתשעת הימים.

אלא שאפשר דבעיקר השאלה לא חשיב משא ומתן של הרווחה שהרי המזוג צריך לו לכדי חייו ולא חשיב הרווחה וכו'.

בעניין אם כשהאדם ישן הרי הוא מקיים מצוות

ובדעת הרא"ש ורבינו יונה יש לבאר בב' אופנים, או דס"ל דגם בעת השינה מקיים מצוה ולכן היה צריך להיות אסור לישן עם תפילין משום היסח הדעת, או דס"ל דגם שלא בשעת קיום המצוה איכא איסור היסח הדעת.

יבואר מדברי האר"י ז"ל והמג"א נראה שמקיים מצוות ציצית בשעת שינה

אך מדברי המ"א בס"י כ"א סק"ב בשם כתבי האר"י ז"ל להוכיח דס"ל דהישן מקיים מצוה. דהמג"א כתב בשם האר"י דעל פי סוד יש לשכב בלילה בטלית קטן, ומביא ראיה מהא דאיתא במנחות דף מ"ג ב' דבשעה שנכנס דוד המלך לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום אמר או לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון שנוכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו, וקשה למה לא אמר כן גם בלילה שהיה ג"כ ערום מן המצוה, שאינו לבוש בט"ו, אלא ע"כ שהיה שוכב בטלית קטן, ובהג' הגרעק"א שם כתב דכוונת האר"י ז"ל להוכיח מזה הדלכה כהרא"ש דלילה זמן ציצית, דלשיטת הרמב"ם דלילה לאו זמן ציצית לא יועיל במה שישכב בלילה עם ציצית, דהא אינו מקיים בזה מצוה ואכתי הוא ערום מן המצוות.

וכתב המ"א ודבריו דברי קבלה נקבל, אבל לדין יש תשובה דיש לומר דלילה עכ"פ היה לו מזוזה בפתחו, משא"כ במרחץ שאסור להניח בו מזוזה, ואם נימא דבשעה שהוא ישן אינו מקיים מצוה א"כ מאי אהני ליה דהיה שוכב בטלית קטן, והא מ"מ בשעה שהוא ישן אינו מקיים מצוה ואנמצא שהוא ערום בלא מצוה, אלא ע"כ מוכח מזה דגם בשעה שהוא ישן הוא מקיים מצוה.

ובקרבן אורה שם כתב דיש לדחות ראית האר"י ז"ל, ד"ל דדוד לא נצטער רק על זמן שהיה ניעור קודם שינתו והוא בר חיובא, אבל בשעת השינה שאינו בר חיובא ע"ז לא נצטער. אך בפשטות כוונת האר"י ז"ל והמג"א דגם בשעת השינה חשיב מקיים מצוה ולהכי לא חשב ערום מן המצוות גם בשעת שינה, וכן הוא מוכרח שהרי על זמן זה שקודם השינה לא נצטער בדוראי היה מהרהר בדברי תורה עד שירדם, ורק על שעת השינה ממש נצטער, ומזה הוכיח דהיה שוכב עם טלית קטן, וא"כ מוכח דגם בשעת השינה הוא מקיים מצוה, ויעו"י במשיב דבר להנצי"ב ח"א ס"י מ"ז משיב"ב.

יבואר דממה שכתבו האחרונים דאינו מברך על הציצית אם לו בו בלילה משום שלא הפסיק מקיים מצוות ציצית נראה שמקיים מצוה בשניתנו

עוד יש להוכיח דבשעת השינה הוא מקיים מצוה, דבשו"ע בס"י ח' סעיף ט"ז כתב הלן בטליתו בלילה צריך לברך עליו בבוקר אף אם לא פשטו, וכתבו המג"א והט"ז והב"ח דלשיטת הרא"ש דכסות יום חייב בציצית בלילה אין צריך לברך ביום דלא

בקבלת שבת אכתי לא חיילא עליה דינר ר"ח וחשיב כלובש בגד חדש בערב ראש חדש והאריך הרבה בזה.

¹ ושמעתי שבזמן מלחמת יו"כ שנשארו תלמידי הישיבה בפוניכו' ולא היה מקום לכולם בסוכה נסתפק ראש הישיבה מרן הגאון ר' שמואל רוזנבס"ג זצ"ל בעניין זה.

² ובעיקר דברי המג"א יעו"י בשו"ת רעק"א תשו' ט' שמוכח מדברי המג"א דבשעה שיוצא מביתו פטור ממזוזה, ולכן בשעה שהיה בבית המרחץ לא היה לו מצוה ממזוזה. והקשו עליו האחרונים דאף שאינו דר כעת בביתו מ"מ חייב במזוזה משום בית האוצר. ובענין יצחק יו"ד סימן ל"א כתב דס"ל להמג"א דנהי שמקיים מצוה ממזוזה כשיוצא מביתו, מ"מ מסוכב במצוות לאו, ויע"ז נצטער דוד, וכמבואר בגמ' שם דמיתני לעיל מינה חביבין ישראל שסיבן הקב"ה במצוות. ויעו"י בקי' מזהלות חתנים בחלק התשובות תשו' ב' משיב"ת בזה.

נשאלתי מי שנקרע לו חליפה של יום חול שלו ואין לו אלא חליפה של שבת, האם מותר לקנות בגד חדש בבין המצרים כדי שצטרך ללבוש בגד של שבת בחול או שמאחר שאין לברך שהחיינו בין המצרים לא יקנה בגד חדש.

והנה אם יכול לחדש לשבת של בין המצרים בוודאי עדיף טפי, שכבר כתבו הפוסקים שבשבת של בין המצרים יכול לברך שהחיינו, אלא שבנודן דידן איירי שהשבת הבא הוא ר"ח אב, וכתב המג"א סימן תקנ"א שלא ללבוש בגדים חדשים בשבת ז', ונראה מדבריו דאפי' שאינו שבת חזון ומותר בבגדי שבת אבל לא ילבוש בגדים חדשים.

ונראה לכאורה דחייב לבישת בגדי שבת הוא מדינא דגמ', וילפינן ליה מקרא בשבת דף ק"ג ע"ב וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול, ואיסור ברכת שהחיינו הוא רק מנהג, וכתב ע"ז הגר"א שהוא חומרא בעלמא, וגם השו"ע כתב רק דטוב ליהרר שלא לברך שהחיינו בבין המצרים, ולא מבטלינן דינא דגמ' משום מה שטוב ליהרר, וא"כ בוודאי ראוי ליהרר שלא לבטל דינא דגמ', ולכן יקנה בגד חדש ויהא לו בגד מיוחד לשבת, ויברך על הבגד שהחיינו.

ואינו יכול ללבוש ולא לברך שהחיינו, משום שכתב בבאור הלכה סימן רכג סעיף א על מה שכתב הרמ"א דיש מקילין בברכות אלו שאינם אלא רשות, וכתב שם וז"ל אבל הרבה פוסקים ס"ל דהוא חובה [כן מוכח בד"מ בסוף סימן זה], וטעמם דדבר שתקנו חז"ל לברך משום שמחת הלב לא שייכא בזמן, אלא כל אימת שנודמן ע"י הקנינה שמחה בלב מברך לדי' על שזיכהו לבוא לשעה שיש בו שמחת הלב, ע"כ. ומבואר דעל פירות חדשים ברכת שהחיינו הוא רשות כדאיתא בגמ', אבל על כלים חדשים צריך לברך וחובה הוא להרבה פוסקים, ואסור לבטל ברכה שהיא חובה עליו משום מה

הנה ידוע בפי כל הנדון אם מי שהגיע לסוכה ואין לו מקום לישון אם יכול להוציא הישן מן הסוכה וישן במקומו משום שהישן פטור מן המצוות ואינו חייב בסוכה, ויש שכתבו דאריך לעשות כן, והיו הדברים זרים מאוד אצלי ורציתי לברר הדברים אם יש מקום לומר כן.

הנה הרא"ש בברכות בפ' מי שמתו ס' כ"ח הקשה אהא דתניא בסוכה דף כ"ו א' ישן אדם שינת ארעי בתפילין וא"ת והיאך שינת ארעי מותר בתפילין והא אסור להסיח דעתו מהם, ובשעה שמתנמנם נמצא שמסיח דעתו מהם. והיה אומר הר"י יונה מתוך דברי רבינו משה למדנו תי' לדבר זה, דודאי היסח הדעת לאו הוי אלא כשעומד בקלות ראש ובשחוק, אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו ואין דעתו עליהן ממש אין זה נקרא היסח הדעת וכו' וכן נמי כשמתנמנם אין כאן היסח הדעת כי הוא שוכח הבלי העולם ואין כאן קלות ראש עכ"ל.

ובשאלתי אריה ס' ל"ט כתב דהרמב"ם והרמב"ן פליגי על הרא"ש ורבינו יונה, דהנה הרמב"ם בפ"ד מה' תפילין ה"ג כתב מצטער ומי שאין דעתו מיושבת ונכונה עליו פטור מן התפילין, שהמניח תפילין אסור להסיח דעתו מהן וכו', והרי אין אלו עומדין בשחוק וקלות ראש ואפ"ה פטור הרמב"ם מן התפילין משום היסח הדעת, אלא דכל כה"ג היסח הדעת מיקרי, וכן הרמב"ן בתורת האדם (שער האבל אות ס"ז) כתב ומיבעי ליה לאבל לאותובי דעתו ולכוין לבו לתפילין שלא יסיח דעתו מהם הלכך מנח בישוב דעתו אבל בשעת כפי והספד לא מנח לזה. והרי בשעת כפי והספד אין כאן שחוק וקלות ראש ואפ"ה אסור להניח תפילין משום היסח הדעת, ומבואר דכל שאין דעתו על התפילין נקרא היסח הדעת. וא"כ לדבריהם אכתי תקשי קושיית הרא"ש אמאי ישן אדם שינת עראי בתפילין הא בשעת השינה מסיח דעתו מן התפילין.

יבואר דעת הפרי יצחק בדעת הרמב"ם דישן פטור ממצות תפילין

ובספר פרי יצחק (להגאון רבי יצחק בלאזער זצ"ל) ח"א ס' ה' תירץ עפ"י דהמ"א בס"י ש"ח סק"א דכתב דכשאנו מקיים מצוות תפילין אין איסור של היסח הדעת, ולכן למ"ד שבת לאו זמן תפילין אם מניח תפילין בשבת אין חייב למשמש בהם. והביא שכן משמע גם במדרכי בה' תפילין. וא"כ י"ל דה"ה ישן כיון דבשעת השינה אינו מכוון למצוה אינו מקיים מצוה למ"ד מצוות צריכות כוונה, ואף למ"ד מצוות אין צריכות כוונה מ"מ בעת השינה לכו"ע אינו מקיים מצוה משום שהיו כמתעסק בעלמא, ולהכי ליכא ביה איסור של היסח הדעת כיון דלאו זמן מצוה היא, והוי כמו שמניח בשבת דלאו זמן תפילין דלית ביה משום היסח הדעת. וכ"כ גם בקרבן אורה במנחות דף ל"ו ב'.

¹ המג"א הקשה על מש"כ הרמ"א שנהגו שלא ללבוש בגדים חדשים מר"ח והרי אין לובשין בגדים חדשים מ"ז בתמוז שאין מברכין שהחיינו וכתב דלמשנ"ת דבשבת של בין המצרים מברכין שהחיינו אבל בשבת שחל מר"ח אב ואילך אין לובשין בגדים חדשים ולא משום ברכת שהחיינו אלא משום אבילות החורבן.

² והעירוי שייכול ללבוש הבגד בערב שבת סמוך לשבת, ולא יברך שהחיינו אלא אחר שקיבל עליו שבת וכיון שלכש קצת קודם השבת כבר אינו בגד חדש שאסור ללבוש מר"ח, ומ"מ עדיין יכול לברך עליו שהחיינו שעדיין שמחתו עליו, אלא דיש לעיין אי שרי לאחר ברכת שהחיינו עד שבת, אך צריך עיון כמה זמן צריך ללבוש כדי שלא יהא חשוב בגד חדש שאסור ללבוש בשבת זו. ועוד ראיתי בספר עטרת המועדים סימן ק"ד שהעיר שייכול לקבל עליו שבת מבעוד יום וללבוש בגד חדש ולברך שהחיינו, ואכתי לא חיילא עליה דיני תשעת הימים אלא משתשקע החמה אבל

הפסיק ממצוותו, ורק לשיטת הרמב"ם דלילה לאו זמן ציצית א"כ נמצא דבליה לא קיים מצוות ציצית ולהכי צריך לברך ביום כיון שהפסיק ממצוותו, וע"כ מספק לא יברך ביום. ואם נימא דבשעת השינה אינו מקיים מצוה א"כ גם לשיטת הרא"ש דלילה זמן ציצית צריך לברך שוב ביום, דהא הפסיק ממצוותו בשעת השינה, אלא ע"כ דכל הני פוסקים ס"ל דגם בשעת השינה חשיב בר חיובא ומקיים מצוה.

ועוד יש להוכיח כן מהא דהישן בסוכה אינו צריך לברך שוב על הסוכה כשניעור משנתו, ואם אינו מקיים מצוה בשעת השינה אמאי לא יצטרך לברך שוב כשניעור, הא הפסיק במצוותו, וע"כ דגם בשעת השינה הוא קיים מצות סוכה, ולהכי כשניעור אי"צ שוב לברך דלא הפסיק כלל ממצוותו.

ובמ"ב בס"י ש"ח ס"ק מ"ב כתב הישן ביום שנת הצהריים ומסיר מעליו הטלית קמן יש דעות בין הפוסקים אם זה בכלל היסח הדעת, על כן מהנכון שעל כל פנים יסכה בו בשעת השינה, וכשלושנו אח"כ אין צריך ברכה לכו"ע עכ"ל. ומבואר ג"כ דבשעת השינה ודאי דמקיים מצוה, וע"כ היכא שלא פשט הט"ק ודאי דאין צריך לברך. דפשוט שאין לחלק בין שינת היום לשינת הלילה, ונימא דרך בשינת היום שאי"צ שינה גמורה הוא מקיים מצוה בשעת השינה, דזה אינו.

יבואר דכהן הישן בלילה צריך להקיצו משנתו כדי שלא יטמא למת

ועוד יש להוכיח כן ממה שכתב הרמ"א ביו"ד בס"י ש"ע"ב סוף סעיף א' בשם תשובת מהר"ל ס"י ס"ט דכהן שהוא ישן ומת עמו באהל, צריך להקיצו ולהגיד לו שיצא, ובש"ך בסק"ג הביא לשון מהר"ל דאע"ג דלא ידע מ"מ איסורא עביד בשוגג, ואע"ג דאינו עושה מעשה, איסורא איכא, ולאחריני ידיע מצוה להפרישו. ומבואר דבשעת השינה לא חשיב אינו בר חיובא שפטור מן המצוות, ואין טעם לחלק בין מצות ל"ת למצות עשה, אלא כמו שלגבי ל"ת חשיב בר חיובא ה"נ לגבי מ"ע חשיב בר חיובא.

יבואר דהישן בסוכה חשיב שומר מצוה בשינתו שמוכסח שלא ידע דבר רע

בגמ' בשבת דף קנ"א ב' אמר רבי חנינא אסור לישן בבית יחידי, וכל הישן בבית יחידי אהזותו לילית. ובמעשה רב אות רכ"א כתב דבסוכה מותר לישן יחידי משום

חטא העגל וחטא המרגלים חטא אחד שלא הלכו בתמימות עם התורה

דשומר מצוה לא ידע דבר רע, ואם נימא דאינו מקיים מצוה בשעת השינה אי"צ שומר מצוה, וע"כ מוכח דגם בשעת השינה הוא מקיים מצוה. אך יש לדחות דאף אם אינו מקיים מצוה מ"מ כיון דאסור לו לילך לישן חוץ לסוכה גם זה בכלל שומר מצוה לא ידע דבר רע, וביותר י"ל דזה לא גרע משלוחי מצוה שאינם ניוקים אף בחזרתם.

וכה"ג כתב בשער הציון בסוף סי' קל"ט דאם בבית יש אשה ואם החדר שישן בו יהיה פתוח לבית יהיה איסור ייחוד לא יפתחנו, ולא יגיע לו שום ריעותא כי שומר מצוה לא ידע דבר רע. ולכאנ"ל מוכח מזה דבשעת השינה הוא ג"כ מקיים מצוה, אך יש לדחות כנ"ל. ובעיק"ד השעה"צ תמה בשלמת חיים סי' קנ"א דמשמע מדבריו דע"י שניעל האיש חדרו לא יהיה איסור ייחוד, והא אכתי הוא יכול לפותחו וצ"ל שיש לו פתח לרה"ר לעצמו עיי"ש.

יבואר דמהר"ל דיסקין כתב דמקיים מצוה בשינתו

בסוכה ריש פ"ב תנן הישן תחת המיטה בסוכה לא יצא ידי חובתו, ובמלאכת שלמה שם עמד על הלשון לא יצא ידי"ה, דמה שייך בזה לא יצא ידי"ה גבי שינה הא אינו חייב לישן בסוכה דנאמר שלא קיים חובתו, והו"ל למימר אסור לישן תחת המיטה בסוכה עיי"ש, ובח"י מהר"ל דיסקין עה"ת בפ' אמור כ' דאשמועינן בזה דהחוב מוטל גם על אחרים שראוין אותו ישן תחת המיטה שצריכים ליטול המיטה מעליו או לעורר אותו לצאת משם, ואפילו שנכנס לישון שם ביום בערב סוכות בהיתר אפ"ה מחוייבים לעורר אותו עיי"ש, ומבואר דגם בשעת השינה הוא מקיים מצוה.

אך לכאנ"ל יש סתירה בדברי מהר"ל דיסקין, דבקו"א אות צ"ז כתב בהא דתנן בסוכה פ"א נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו. ובתוס' יו"ט דקדק אמאי נקט רק שינה ולא אכילה, ובמהר"ל ד"ד שם כתב דקמ"ל דרך תחת הנסר אסור לישן אבל סמוך לנסר מותר לישן ולא חיישין שזמא יתהפך, והטעם בזה דמה שעושה בעת שהוא ישן לית ביה משום חוץ לסוכה, ולכאנ"ל מבואר דס"ל דבשעת השינה הוא פטור מן המצוות, וצ"ע.

שבאמת אמר לו מחייבת קטלא, ועוד יותר כי אחרי שאמר לו מחייבת קטלא דלאו מלכא אנא וקא קרית לי מלכא אמר לו בתקפות איברא מלכא את, ומאין היה יודע ואת רמקמורה שוה ולכן הסכים לדבר דבר שהוא מחייב עליו מיתה. מפני שהמצוות הוא כי האי מלכא כי התורה קוראה אותו מלכא והגם שהתורה היא לכאורה סתירה להמצוות כי בעת שבא אילו לא היתה אצלו שום ידיעה שהוא מלכא הוא לא שם לב לזה כלל הוא לא קרא בשם מציאות את מה שבא אצלו השליח מרומי להגיד כי הוא מלך הוא קרא בשם מציאות רק מה שכתוב כי מאשר על השליח שבא להגיד לו שהוא מלך האדם מנביא ולא מטעם נביאות אמר מה שאמר אלא כל חכמתו היתה בזה שהאומר בתורה אשר כל מילי דעלמא הוא רק כמו שכתוב בה וכיון שכתוב והלכנו באדיר יפול והיתה לו גזירה שוה שאין לבנון אלא בית המקדש ואין אדיר אלא מלך דאין וכו', וכן שנמסרה ירושלים בידי אספסינוס הרי זה מופת חותך כי הוא מלך ומה שאין העולם קוראים אותו מלך בזה אין שום סתירה למציאות כי העולם אינם יודעים המציאות והוא רבן יוחנן בן זכאי יודע מפני שיש לו תורה ולבסוף יכירו הכל מילי דעלמא אלו אלא שכולם ידעו זאת מהשליח והוא ידע זה מן התורה עוד לפני שבא השליח.

והגם שמן קודם שבא השליח עד לאחר שבא היה הבדל בין מיתה לחיים לא הביט על זה כלל כיון שכתוב בתורה כי הוא מלך וזה המציאות ודאי שהוא כן באמת, ויכול בבטחון לומר בתוקף את מלכא, והוא אינו צריך לשום ראייה מן הרחוב ולא לשום הודעה מן החוץ ולא לשום גילוי מילתא מן הצד, ואין כיון שכתוב בתורה כי הוא מלכא הוא ברור לו כשמש כי כן היא המציאות עוד יותר ממה שהיה ברור לו אילו כל העולם היו צועקים כי הוא מלכא, והראיה כי הכריעה אותו דעת התורה על דעת כל העולם כולו בעת שהיה כנגדו פחד למות.

ואין החדוש בזה שסיכין נפשו בסכנה כיו אלא עיקר החדוש מה שלא דחתה זו בעיני סכנה כלל ולא היה לו שום פחד מות כי הלק בדרך התורה כמו על גשר של ברזל, וכמו שאחר שבא השליח אנו מרגישים כי אז צריכים בהכרח לאמר שלמא עלך מלכא ואם לאו מחוייבים מיתה, כן ממש הרגיש מן הגזירה שוה כי הוא מלך ומחוייב לקרוא אותו מלך כי אם לאו יעבור על הדין של כבוד המלך, הרי לנו מזה עד כמה היה בטוח בתורה והרגיש שהיה גשר של ברזל, עכ"ל.

ואנחנו יכולים לתת משל לזה שהסבא מנוברהדוק לא היה בידו, שהרי אם היה לר' יוחנן מכשיר שיוכל לראות ולשמעו איך שממליכים את אספסינוס לקיסר ואין להכל המכשיר הזה בוודאי היה אומר שלמא עלך מלכא, שהרי הוא ראה ושמע ויכול לבשר לו בשרוה זו בוודאות גמורה ללא ספק, ואדרבא כבוד הוא לו שהוא מכבדו כערכו ויכול להשיג בזה בקשתו, ולר' יוחנן בן זכאי מה שהתורה אמרה היה אצלו בוודאות גמורה הרבה יותר ויותר ממה שאנו רואים בעינינו.

וגם כשראו כל הענקים שבארץ כנען וכולם אנשי מדות וארץ אוכלת יושביה וכו' חשבו שז"א להכנס לארץ, אבל היו צריכים להאמין שמה שהתורה אמרה הוא מציאות יותר מכל הנראה לעין, וכן בעגל שראו משה רבינו ובעניניהם ראו הכל, אבל מה שהתורה אמרה היא המציאות היותר גדולה ואין דבר שעומד בפניה שהכל הבל מעשה תעתועים.

ביאור מדרגת האדם במה שאמר ריב"ז שלמא עלך מלכא

ובגמ' בגיטין (דף נו.) איתא אבא סקרא ריש ברינו דירושלים בר אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי הוה, שלח ליה תא כציענא לגבאי, אתא, א"ל עד אימת עבדייתו הכי וקטליתו ליה לעלמא בכפנא, א"ל מאי איעביד דאי אמינא להו מידי קטלו לי, א"ל חזי לי תקנתא לדידי דאפיקו אפשי דהוי הצלה פורתא, א"ל נקוט נפשך בקצירי וליתו כולי עלמא ולישיליו כך, ואייתו מידי סריא ואני גבך וליטרו דנח נפשך, וליעילו כך תלמידך ולא ליעול כך אינש אחריתא דלא לרגשן כך דקליל את, דאיתו ידיה דחייא קליל ממיטא, עביד הכי, נכנס בו רבי אליעזר מצד אחד ורבי יהושע מצד אחר, כי מטו לפיתחא בעו למדקריה, אמר להו יאמרו רבן דקרו, בעו למדקריה אמר להו יאמרו רבן דחפו, פתחו ליה בבא נפק, כי מטא להתם אמר שלמא עלך מלכא שלמא עלך מלכא, א"ל מחייבת תרי קטלא, חדא דלאו מלכא אתא וקא קרית לי מלכא, ותו א"ל מלכא אנא עד האינש אמאי לא אתית לגבאי, א"ל דקאמרת לאו מלכא אנא איברא מלכא את דאי לאו מלכא את לא מימסרא ירושלים בידך דכתבי והלכנו באדיר יפול ואין אדיר אלא מלך דכתי' והיה אדירו ממנו וגו' ואין לבנון אלא ביהמ"ק שנאמר הדר הטוב והר והלכנו, וכו' אדהכי אתי פריסטיאן עליה מרומי אמר ליה קום דמית ידיה קיסר ואמרי הנהו חשיבי דרומי לאותיבך ברישא וכו' בעי מינאי מידי דאתן לך אמר ליה תן לי יבנה וחכמיה ושוישילתא דרבן גמליאל ואסוותא דמסין ליה לרבי דקדוק וכו' ע"כ.

ובספר מדרגת האדם להסבא מנוברהדוק וצ"ל (חשבון הצדק פרק ח') כתב לכאנ"ל, דהנה אנו רואים כאן בדברים מופלאים מהנהגותיו של רבן יוחנן בן זכאי, כי בשעת חירום נדרים כאשר עמדו כל בני ירושלים לגוע ברעב והי מצבם שפל מאד עד דיוטא התחתונה, הלך רבן יוחנן בן זכאי לפעול מה לכאורה לפי השקפה ראשונה היה צריך להזדרז מאד שלא יכשל בפני דברים כאלה אשר לא לבד שלא יועיל בהם אלא עוד יכול לגרום לו מיתה על ידם, שהרי כל המעבר שלו את פתח העיר השיג אחר מסירת נפשו, כי אילו היו בוחנים אותו בדקירה או בדחיפה אז היו כל חייו תלויים לו מנגד, ובכל זאת מסר נפשו על המטרה הגדולה.

ואחר שבא לפני אספסינוס היה צריך באמת לחיות ואמר בלשנונו **לא יכשל ויפסיד המטרה ועימדי עצמו בסכנה, ומה אז רואים בו שהיציבה הראשונה שאמר היה כזה אשר היה מיד חייב עליו מיתה, ואין סיכין את עצמו לאמור לו שלמא עלך מלכא שלמא עלך מלכא בעת שהוא בעצמו יודע כי הוא לא מלכא, והראיה**

שיחה שמסר רבינו של"ט"א בסעודה שלישית פ' נחם בשכונת רוממה

איתא בתענית (דף כו.) חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז והמשה בתשעה באב, בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל, בתשעה באב נגור על אבותינו שלא ינסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר.

ובמהר"ל כתב דכל מה שאירע בשבעה עשר בתמוז הוא התחלת החורבן, וסופו היה בתשעה באב, וכמו מה שניראה לעין שמה שהובקעה העיר ב"ז בתמוז הוא התחלת החורבן ומה שחרב הבית בראשונה ובשניה הוא סוף החורבן, כן גם בשאר הדברים שאירעו ב"ז בתמוז הם תחילת החורבן, והנה מה שנשתברו הלוחות ונגזרה גזירה על אבותינו שלא ינסו לארץ הוא גם תחלת וסוף של חורבן.

והנה החטאים של העגל והמרגלים הם משלימין זה לזה כדאיתא ברש"י פרשת שלח פרק יד פסוק לג ונשאן את עונותיכם ארבעים שנה וז"ל לא מת אחד מהם פחות מכן שישים, לכן נגזר ארבעים, כדי שיהיו אותם של בני עשרים מגיעין לכלל ששים. **ושנה ראשונה היתה בכלל, ואף על פי שהקדמה לשלוח המרגלים, לפי שמשעשעו לך העגל עלתה גזירה זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם, והיו שנאמר (שמות לב, לד) וכוים פקדי, במרגלים, ופקדתי עליהם חטאתם, ואף כאן נז' תשא את עונותיכם, ולא עונותכם, שתי עונות של עגל ושל תלונה. וחשב להם במנין חיייהם מקצת שנה ככולה, וכשנכנסו לשנת ששים מתו אותם של בני עשרים, עכ"ל, ומבואר דהתחלת החטא היה בעגל וסופו היה במרגלים.**

וכ"כ רש"י בפרשת פינחס פרק כו פסוק סד ובאלה לא היה איש מפקודי משה ואהרן וכו' וגו' וז"ל אבל על הנשים לא נגזרה גזרת המרגלים, לפי שהן היו מחבבות את הארץ, האנשים אומרים (במדבר יד ד) נתנה ראש ונשובה מצרימה, והנשים אומרות (במדבר כו ד) נהה לנו אחוזים, לכן נסמכה פרשת כחות צלפחד לכאן, עכ"ל, והרי הנשים לא חטאו בעגל כדאיתא בפרקי דר"א ולא חטאו בעגל ולא חטאו במרגלים.

וכן מבואר בגמ' בבא בתרא (דף קכ"א:) אמר רב המנא לא נגזרה גזרה על שטטו של לוי דכתבי במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקודיכם לכל מספרכם מכן עשרים שנה ופעלה מן שפקודיו מכן עשרים יצא שטטו של לוי שפקודיו מכן שלשים, ושטטו לוי לא חטאו בעגל ולא נענשו בעונת המרגלים שתרווייהו חטא אחד הוא.

ובדרך פשוט נראה דשני חטאים אלו, יסודם הוא שלא קבלו התורה בתמימות, שרק מה שהתורה אמרה הוא הטוב, וגם אם עינינו רואים ממש אחרת אבל צריך להאמין שמה שהתורה אמרה הוא האמת לאמתה והכל וזולת זה הוא דמיון שוא והכל תעתועים שהיצר מדמה לאדם.

המצאות שהשומר שביעית לא יפסיד אלא ירוח

ובחזון איש ש"ת וחידישים סימן שפ"ז כתב בדברים נפלאים לחיוב שומרי שביעית תחת הכותרת **המצאות וז"ל** בן משק אני מתפרנס בעמל, והנה הגעתי לקראת שנת השמיטה, ובכנ בני של עם קשה עורף התגנבה בלבי המחשבה לשמור את השביעית כהלכתה בקשיות עורף, הייתי בודד וגלמוד שחוק לכל שכני, היתכן הן לא נזע ולא נאסוף, הלא אי אפשר ללחום עם המצאות, אבל עקשנותי עמדה לי ולמרות שכל מי שיש לו מוח בקדקדו יודע שאי אפשר לשמור את השביעית ולא נתנה שביעית אלא למי שיש באסמו תבואה מוכנה לשלש שנים, ולא כדורות הראשונים דורות אחרונים.

למרות כל אלה כבר יצאה פלגא דשנא והמצאות מתרפקת **באהבת עמדי**, וזרעתי הכל לפני ראש השנה בשנה שישית, ובשביעית ישיבתי אל חרשתי ולא זרעתי, את יבול שישית הנכנס לשביעית אני נוהג בו ק"ש ואני לוכדו בק"ש ואני בתקותי להשלים עם המצאות או יותר נכון **המצאות תשלם אתי** בחצי שנה הבאה, ושכני המלעגים עלי חרשו וזרעו בשביעית והמצאות לחמה במ חכמת זעפה ותשחת את כל יבולם ברב גשמייה ובמטרות עוזה, ועתה בקשתי שטוחה לפני המתירים שישלחו לי על שומרייהם פיהם ויזילו נא בטובם עלי עוד הפעם **דבר אלה המוח בקדקדו ישוב ויכין שהביעית לא תהא מוחלת ושמיית השביעית רק ברצון תליא עכ"ל**.

זה מה שצריך לחזק עצמנו באמונתנו כמה שהתורה הבטיחה לנו שנקיים את התורה לטוב לנו כל הימים לחיותנו בהיום הזה, והרי כל מה שיש לאדם קצוב לו מר"ה עד ר"ה ואין אפשרות ביד האדם לקח מה שלא קצב לו, ואני כותב בשידור וואו אם לוקח מה שנקצב לו בחינת או באיסור, ואם לוקח באיסור לא הריח משהו מהנחת עולם הזה מה שלא קצב לו אלא הריח העבירה בלבד.

ומזן הרב שך זצ"ל בשיחה לירחי כלה תשמ"ו אמר בתוך דבריו ביאור הכתוב "שמים לרום וארץ לעומק ולב מלכים", ואמר בזה, אמנם עלי לדעת כי באמת אין מונת הכתוב דוקא ללב מלכים, ולא דיבר הכתוב אלא בדרך משל כפי הבנת האדם, אך באמת המכוון הוא כי כל אדם אין חקר, בכל אדם חולפות ורצות מדי יום מחשבות לאין מספר, ובנוסף לכך הוא צריך להחליט החלטות עיקריות ויסודיות בחייו, וגם כשברצונו להחליט אין בכוחו להקור ולהגיע ממש עד עומק לבו ולהחליט כפי האמת, יש לו ספקות אפשר כן ואפשר כן, ויש מצבים שהוא מוכרח ונאלץ להחליט אך אין זה מתוך שמחה של התרת הספק ולא כדבר מוחלט אלא שמוכרח הוא להחליט, הוא עצמו אינו יכול לדעת את עומק לבו כיון שהוא נגוע במדות ובתאוות הלב ואינו יכול להחליט על כל ענין מתוך הכרה ממה נובעת החלטתו, ואם היא נכונה, וגם אין לו את מי לשאול עצה בזה, כיון שאין אדם יודע את מצפוני לבו של חברו, את פניות לבו מה מעיק עלי, מה יש ברצונו ומה לו מחשבותיו, וכל אדם יודע שהוא קשור עם נגיעות עם הנאות ותאוות, וגם אם אדם יאמר לו את עצמו אין הוא יכול להיות בטוח שהיא עצה נכונה ובטוחה, ויש לו ספקות באמינות ההכרעה וההחלטה.

כך התורה היא היחידה שיכולה לומר את האמת הנכונה וההחלטה האמיתית, את האמת האמיתית, חכמת התורה שניתנה מהבורא עולם, מהבורא שברא את האדם, הוא יודע את כל מטמוני הלב וכל פינה שכלב בו אדם, את כל הנגיעות והפניות הקלות ביותר שישנן באדם הכל ברור לפניו, והתורה מכללת את הכל והיא נתנת את העצה, התורה היתה לפנינו מלכת מלשת אלפי שנה ונשארה בהתחדשותה כמזמן שניתנה, וכך היא תשאר

ביאור מה שקבורת משה היה בחלק בני גד ובני ראובן משום שלא חטאו בבעל פעור

בס' תפארת יהונתן' לר' יוחנן איבשיץ על הפסוק "ומקנה רב היה לבני גד ולבני ראובן עצום מאוד" הק' צריך ליתן טעם מדוע דווקא לב' שבטים אלו הי' מקנה רב עצום מאוד.

ויבאר בזה שבני גד ובני ראובן הם אמרו דבר אחד והתכוונו לדבר אחר, בשב' ממות הם אמרו 'עשרות ודיבון ויעור וגומה' והשבון ואלעלא ארץ מקנה היא' ודבר מקנה, ובדברים ב' וזאת הבהירה כתוב ולגד אמר בן דן מהדויב בני וגו' וראו ארשת לי כי שם חלקת מחוקק ספון. וכ' רש"י שיש וראו ארשת לי ראה ליטול לו חלק בארץ כיוון ועור שהיא ארשת כבש ארץ. כי שם חלקת - כי ידע אשר שם בחלול חלקת שדה קבורת מחוקק והוא משה. ספון - אותה חלקה ספונה וטמונה מכל בריה שנאמר ולא ידע איש את קבורתו. ומביאר שבני גד רצו חלקה קרובה למשה ולכן הם בחרו את ארץ סידון שקרובה לחלקתו.

ושמעתו בשם הרבי מקאצק זצ"ל שאמר עד"פ 'ומקנה רב' היינו שרצו לקנות קניין ברב, היינו במשה רבינו, ועו נרמז גם בדבריהם כאן למשה רבינו שרצו שיהיה להם קניין ברב.

ומה ראה גד להתקרב ביותר עם מ"ר יותר משאר השבטים, נראה לבאר ששל המן כותב והמן כורע גד לבן' [ובפ' הלשון גד כ' רש"י (ויצא) ג' פירושם או מלשון מהול חתן, כמו גוד אילנא, או מלשון מול או מלשון דגה באשת נעוריו יע"ש] וביאר ר' יוחנן איבשיץ דבר נורא, ששבט גד הקפידו לאכול רק מן, ולכן היה לבני גד מקנה רב. עצום מאוד כיון שהם לא שחטו מבהמותיהם אלא אהבו את המן, וא"כ נמצא שלא חטאו בבעל

בהתחדשות בעתיד לאורך ימים, ומי שהולך עם חכמת התורה

התורה נגלה לו את האמת, וזוהי האמת המוחלטת, ובאותו רגע שהאדם נמצא את האמת הוא המאשר ביותו על אמונת, עכ"ל. ובאמת כל היה חוננו שפאשר לשאול את גדולי ישראל דעת תורה בכל ענין, אע"פ שהוא אמת שגדולי ישראל ומאורי האומה רואים בעיני שכלם כחכם עדיף מנביא כל מה שצריך לנו, אבל חוננו היתה לכל הציבור השומעים ולא נתכוון בדבריו שרק אם יבואו לשאול את הגדולים כל הספיקות שלהם, אלא כשהתורה אומרת מה לעשות ומה לא לעשות הרי האדם יודע בדיוק שאם יעשה כמו שהתורה אמרה עושה את הדבר הטוב ואם לא עושה הדבר שאינו טוב ובכל ספק שיש לו אם מבין שהוא שלא כרצונו יתברך הרי הוא יודע שאינו טוב וברור לו האמת לאמתה.

וגם כשאינו נוגע לאיסור והיתר, הרי מחליט הדבר בשקול דעתו ויודע שהקב"ה מנהיגו והוא אינו עושה כלום, ולא מצטער כשמפסיד מכה החלטתו, שהרי יודע שהוא בידו יתברך והוא המנהיג והמכוון לעשות מה שיעשה, ולכן הוא רגוע ושלו בכל החלטתו, ומרגיש בנפשו כי אתה גודי מבטן מבטיחי על שדי אמי וגו', וכשיש לאדם ספק לאיזה ישיבה ללכת, כשהדיוק שיש לאדם ללכת שידור זה, ולבסוף נעשה השידור שלא רצה מתחילה, או קבלוהו לישיבה שלא רצה ללכת אליה, הרי צריך לידע שהכל מהקב"ה והוא היודע כל מה שטוב עבורו וצריך ללכת בשמחה ובה כמו שקבל עצה ע"י מאלוהי הנביא ללכת לאותה ישיבה או אותו שידוך.

ואמר באותה שיחה, שיעקב אבינו בשעה שברח על נפשו מאימת עשו אחיו אשר ביקש להרגו, והיה לבדו במדבר שבו מתהלכות חיות הארץ באין עמו דבר רק אבן להניח תחת ראשו, אינו קריאה מתפרצת מפיו שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי, כשלאורה הוא אומלל מאד וחסר כל, ועל שעה זו אמרו חז"ל במדרש וז"ל חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן בריי ופירש במתנות כהונה וכו' אאבד ומייאש, סברי ותקותי מבורא, אלא עזרי מעם ד' עשה שמים וארץ אל יתן למוט רגלך אל ינום שמך הנה לא ינום ולא יישן וגו' ה' ישמרך מכל רע מעשו ומכלבן, ישמרך את נפשך ממלאך המוות, ד' ישמר צאתך ובוואך עכ"ל, אמנם עשו דורף אחרי ואין בידו מאומה, אך אני מאושר כי עזרי מעם ה', הוא מגיע לבגת בהכרה ובהחלטה גמורה התורה מלמדת אותנו על כל אמת נמשקת ומבטחת בעומק שאל קראתך ה', כאשר מתפללים ומבקשים את הש"ת התוצאה ממצב זה היא שיר למעלות אשא עיני אל ההרים הועקה של מאין יבא עזרי נעשית שיר, שיר למעלות, וכן שיר למעלות מומעמקים זוהי שירה, מצד אחד הוא נושא את עיניו ומחפש מאין יבא עזרי, ומצד שני בשעת מעשה רבו ומאמר, כי הוא מנאש שאל עזרי מעם ה', כי הוא בטוח בדרכו בהכוחה, אין לו ספקות כלל, כי האבא נמצא עמו, האם יש אושר גדול מזה לאדם, בלעדיו הוא באמת האומלל בעולם, אין אצלו כל דבר מוחלט וברור, הוא מסובב בספקות ובצרות, ואילו בזמן שיש לו את הבטחון ברבנו של עולם אין לו ספקות וצרות, עכ"ל.

וראיתי בספר מהאם אלוהי חלק שני בהקדמותו שהביא מעשה נפלא מאמנו, שהיה מעשה באר"ב ביחודי שהיה חרוק מדרך התורה והמוצות ועשה פשע מסויים לא לפי חוקי המדינה, ונעשה לתקופה ארוכה של מאסר בין חמש עשרה לעשרים שנה, ולאחר מספר שנים בדרודת שרצה את הבה את עונשו הוא התחיל להתקרב ליהדות ע"י ר' שבא לשם לקרוב רחוקים, ופעם בשבועיים היה מגיע לשם למסור שיעור, ובאחד מביקוריו שם הביא לאותו אסיר כמה ספרים שיוכל ללמוד

ביאור מה שקבורת משה היה בחלק בני גד ובני ראובן משום שלא חטאו בבעל פעור

פעור, משום שאות העבירה של בעל פעור לא שייך לעשות מי שאכל רק את המן שהמן הי' נבלע באיברים רלא הי' פסולת להוציא.

והנה משה רבינו נקבר מול בעל פעור וכעש"כ יקבור אותו בני מול בעל פעור, ומביאר בחז"ל שהטעם בזה הי' כדי ללמד על עבירת בעל פעור, כדאיית בסוטה דף יד. וא"ר חמא ברבי חנינא מפני מה נקבר משה אצל בית פעור כדי ללמד על מעשה פעור. ובתוספות שם כתבו וכו' ומדרש אגדה בכל שנה ושנה בעת שחמא ישראל בתוספות מאב באותו פרק בית פעור עולה למעלה כדי לקרוב ולהוציר, וכן ושהוא רואה קרבו של משה חוזר ושוקע, נשמה רבנו שקעו בקרקע עד חוטמו, וכל שעה ששלה חוזר ונשקע למקום ששקעו משה רבינו, עכ"ל, ומכיון ששם הי' אוהבים את המן ע"י שם נתקשרו למשה רבינו, וההפך בזה שבמני' (הנהגת דף ח') כתוב שג' מתנות היו לבני' במדבר מן באר וענין כבוד, מן כבוד משה באר כבוד מרים וענין הכבוד כבוד אהרן, וא"כ בני גד שאכלו מן נתקשו ע"י במשה, ושמותו הביאה את המן, ולכן הי' להם מקנה רב כמו שנתבאר שהם לא שחטו מבהמותיהם, ולכן הם בחרו תולה מעבר הירדן כדי להיות מסובים לקברו של משה רבינו.

[אך יש להעיר על הדברים שר' חיים וואלז'ר ברוח חיים על המשנה באבות ג' שאכלו ואין בניהם ד"ת שולחנם דומה לובח מתיב' כ' דבר נורא, דגה במזאב בימא ד' (ע"י) שהמן הי' נבלע באיברים שנאמר 'לחם איברים אכל איש' לחם הנבלע באיברים, והגמ' מקשה דא"כ כיצד מתקיים הפסוק ויהי תהי' דך על אונך וכו' שנאמר גם לדור המדבר שהיו צריכים ללכת מחוץ למחנה ג' פרסאות, ומתרגם הגמ' 'דברים שתגרי' אומרת

ולעין בהם, ובפעם שלאחר מכן שבא אותו רב לבית הכלא אמר לו אותו יהודי בבטיחה פשוט לו שבעוד שבועיים ישתחרר מבית הכלא, וכעשאלו הדבר מנין לו זאת השיב לו שבעת לימודי ראה לגמרא אצלמי שמרו ישראל ב' שבתות מיד היו נגאלין, וא"כ אמר לו אותו אסיר שמעשיו ישמרו ב' שבתות וממילא ישתחרר בקרוב מבית האסורים, וכעסיסה אותו רב לביתו ולומר לו שדברי חז"ל הג"ל אומרים באופן שכל כלל ישראל ישמרו שתי שבתות או יגאלו, לא הסכים אותו יהודי לשמוע והמשיך לדבוק בבטיחונו זה שבעוד שבועיים ישתחרר מבית האסורים.

וכשהזר אותו רב בפעם שלאחר מכן לבקר בבית האסורים והתעניין לשלומי של אותו אסיר הופתע לשמוע כי הלה שוחרר מבית הסהר, ושכבר כמה ימים קודם לכן היה מספר לחבריו בביתחון גמור שבעוד תקופה קצרה הרי הוא משתחרר מבית האסורים, וכשבידו דיון הענין כיצד באמת השתחרר הג"ל הובר שהשופט ששפט את דיו הודקן ופרש מתפקידו והחליט להוציא ספר אודות המשפטים והדיונים שהשתתף בהם במהלך תפקידו כשופט ואחד מהדיונים שהעלה שם היו על אותו יהודי שגורו עליו תקופה ממושכת של מאסר על אף שכן היה צריך להיות דיון מ"מ עדין לא היה מספיק ראיות שבעבור גיעו לו עונש זה, וכשהגיע למספיק זה אז הוא יצר קשרים עם היו"ר בתי משפט שבאר"ב ולאחר דיונים הוכרע לתת לאותו יהודי חנינה ולשחררו מבית האסורים.

ומעשה נורא זה הוא מלמדנו את היסוד הג"ל שעל האדם מוטל להאמין באופן מוחשי לדברי התורה ולדברי חז"ל, והכל אמת מוחלטת לאמר, וכפי שאותו יהודי נזה לצאת מבית האסורים ע"י אמונת הפשוטה, ואע"פ ש"ע" זה הוצרכו לנס למעלה מן הטבע. וצריך להפנים זאת ולהשיב אל ליבנו שהכל אמת, ואם מצוין במגמא שהעובר על דברי חכמים חייב מיתה זה אינו משל ומלצה בעלמא, אלא כך הם פני הדברים ממש, שהעובר על דברי חכמים חייב מיתה.

והנה איתא בילקוט שמעוני פרשת שלח (רמז תשגמ) תנו רבנן דור המדבר אין לו חלק לעולם הבא שנאמר במדבר הזה יתמו וגו', יתמו בעולם הזה ושם ימותו בעולם הבא, וכן הוא אומר אשר נשבעתי באפי אם יבואו אל מנוחתי דברי רבי עקיבא, רבי אליעזר אומר באין הם לעולם הבא שנאמר אספו לי חסידיו כורתי בריתי עלי יובה, אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי, באפי נשבעתי וחזונו ב' ר', יוהשע בן קרחא אומר לא נאמר מקרא זה אלא כנגד דורות הבאים, אספו לי חסידיו אלו חסידים שכלל דור דוד, כורתי בריתי אלו חנניה מישאל ועזריה שסמרו עצמן לכבשן האש, עלי זבח אלו רבי עקיבא וחבריו שמסרו עצמן לזבוחה על דברי תורה, ר' ישמעון בן גמסיא אומר באין הם לעולם הבא שנאמר ופדויה' ישובו וגו', אמר רבי בר בר חנה אמר רבי יוחנן שבקיה רבי עקיבא לחסידותיה שנאמר הלך וקראת באוני ירושלים וגו' השתא אם אחרים באין בזכותם הם עצמם לא כל שכן, ע"כ. ומביאר שגם אחר שגזרו גזירות החורבן על ישראל והנביא עומד ומוזהר על החורבן, מכל מקום הקב"ה אומר וזכרת לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, על הלהבה דורות אלו המדבר, כ"ש לדור המדבר עצמו הקב"ה יזכור להם חסד נעורייך.

וחזוין דהאמונה והבטחון שישאל נסמכים על הקב"ה הוא הכיב לפניו מאוד שגם אחר כל החטאים הקב"ה זכר לו חסד זה, וכ"כ ש' אנו בדרך אחרון כמה נסמכים על יוצרנו ועושים רצונו בתמימות, גם שמשאל לעין מופסיד מן הכבוד ומן הממון, הקב"ה זכר חסד זה יותר מן הכל.

ביאור מה שקבורת משה היה בחלק בני גד ובני ראובן משום שלא חטאו בבעל פעור

העולם מוכרים להם, והק' הגר"ח מדוע הגמ' מות' שמדובר בדברים שתגרי אומות העולם מוכרים להם דהרי הי' להם מקנה ובדמות משלהם, וביאר הגר"ח שבמדבר הי' אסור לשחוט בשר תאווה ורק בשר קדשים הי' מותר, וכשאלו בשר קדשים לא הי' מזה פסולת שעי' שריפת האיברים הי' שרף גם הפסולת מהבשר, וא"כ הפסולת שעי' נאמר בפסוק ויהי תהי' וכו' הי' מיער עד מדבריהם שתגרי אותו העולם מוכרים להם.

ולכא' לדברי הגר"ח הי' שאר השבטים שלא היה להם מקנה רב משום שהיו מבויתתים לא היו יכולים לעשות את העבירה של בע"פ. וליישיב את הדברים י"ל שבני גד שהיו דבוקים במן ולא אכלו כלל בשר ואפי' לא בשר קדשים, הם לא היו קונים גם מותר אומות העולם, אך שאר השבטים שהיו אכלים בשר קדשים היו גם קונים דברים שתגרי שם ב' חיים ויטאל' והגר"ח שם כתב שכמו שמאכל הקדשים לא הי' בו פסולת שנשחרר הפסולת ששריפת האיברים כן גם בכל שולחן שאוכלים אם יש בו ד"ת אין פסולת במאכל, וזהו פ' המעשה שם ג' שאלו ואין ביניהם ד"ת וכו' יע"ש, וזוהי נראה שגם אף אבאול שנאמר עלי ד"ת שם בו פסולת גופית מ"מ מה שהמאכל מגשם את האדם שאין לו אה"כ חשק ללמוד, והטובא השמיית שיש בזה, הי' שגמ' כשאומרים ד"ת על השולחן, ויש ללמוד מכאן להוציא באכילה לומר ד"ת על השולחן, ולהוציא בברית הנהנין אכילה ולאחריו כמה שכתב ברוח חיים שם ב' חיים ויטאל' שברית הנהנין זה להוציא את הניצוצי קדושה שבמאכל כדי ששכל לדתעלות מזה. וד' יתברך יקייש ששכל ללמוד מבני גד לקדש את האוכל ולאכול מאכלים קדושים ללא פסולת וטומאה בבחינת מן.